ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚਉਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮੂਲ ਪਾਠ) (ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

(ਪੈਰ-ਟਿਪਣੀਆਂ : - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ')

ਅਥ ਰਹਿਤ

ਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣ, "*ਰਹਤ ਰਹਤ ਰਹਿ ਜਾਹਿ ਬਿਕਾਰ*"[੧] । ਜਿਸ ਰਹਿਤ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵਨਿ, ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਸਾਖ ਗਰੰਥ ਜੀ ਕੀ, "*ਐਸੀ ਰਹਤ ਰਹਉ ਹਰਿ ਪਾਸਾ ॥*"[੨]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਐਸੀ ਰਹਿਤ ਦੀ ਖੋਜਣਾ ਕਰੈ, ਜੇਹੜੀ ਰਹਿਤ ਸਾਹਿਬ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਆਵੈ । ਸਾਖ, "*ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ ॥*"[੩] ਕਹਿੰਦੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਕੀ ਖੋਜਣਾ ਕਰੈ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇ ਹੈ ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇ ਕੇਸਧਾਰੀ ਅਥਵਾ ਸਹਜਧਾਰੀ[੪], ਸੋ ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਇਸਨਾਨ ਅਥਵਾ ਪੰਜ ਇਸਨਾਨ[੫] ਕਰੈ । ਪੰਜ ਵੇਰੀ 'ਜਪੁਜੀ'[੬] ਪੜੈ । ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨੁ ਹੈ । ਪੰਜ ਵੇਰੀ 'ਜਪੁਜੀ' ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕਰਿ ਬੁੱਧਿ ਉਜੱਲ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਕੰਠ[੭] ਹੋਇ, ਸੋ ਪੜ੍ਹੈ । ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ ।

---

[੧] ਗਉੜੀ, ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੫੯, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ । ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਪਦਮ' ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਪੁਸਤਕ 'ਰਹਿਤਨਾਮੇ' ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ "ਰਹਤ ਰਹਿਤ ਰਹਿ ਜਾਇ ਬਿਕਾਰਾ" ਦਰਜ ਹੈ ।

[੨] ਗਉੜੀ, ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੩੨੭, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ । ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਪਦਮ' ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਪੁਸਤਕ 'ਰਹਿਤਨਾਮੇ' ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ "ਐਸੀ ਰਹਿਤ ਰਹਉ ਗੁਰ ਪਾਸਾ" ਦਰਜ ਹੈ ।

[੩] ਭੱਟ ਭਿੱਖਾ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ।

[੪] ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚਲਾ ਲੇਖ 'ਸਹਿਜਧਾਰੀ' ।

[੫] ਦੋ ਹੱਥ, ਦੋ ਪੈਰ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਧੋਣ ਨੂੰ 'ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰੇ, "*ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥*" (ਮਹਲਾ ੪, ਸਲੋਕ, ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੩੦੫) । ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਇਸਨਾਨਾ ਕਰ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

[੬] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ । ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ 'ਨਿਤਨੇਮ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ' ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ।

[੭] ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ।

ਫੇਰ ਧਰਮਸਾਲ[੮] - ਜਿਥੇ ਕਥਾ[੯] ਸਬਦ, ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਪੜ੍ਹੀਐ, ਤਹਾਂ - ਜਥਾ ਸਕਤਿ[੧੦] ਹਾਥਿ[੧੧] ਵਿਖੇ ਕੁਛ ਲੈ ਕਰਿ ਜਾਏ ਫੁਲ, ਫਲ, ਪੈਸਾ, ਕਉਡੀ, ਦਾਣੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ। ਫਿਰ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰੇ, ਜੇਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇਵੇ।

ਜਦ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੧੨] ਖਾਵਣੈ ਆਵੈ ਤਾਂ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਏਕ ਗਰਾਸ ਅਰਪਨ ਕਰੇ, ਚਉਂਕੇ[੧੩] ਵਿਖੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਬੈਠੇ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਕੇ।[੧੪] ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਹੈ, "*ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥*"[੧੫]

ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇ ਫੇਰ ਰਹਿਰਾਸ ਸਮੇਂ 'ਸੋ ਦਰੁ'[੧੬] ਪੜ੍ਹੈ, ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਖੇ ਜਾ ਕਰਿ। ਅਰੁ ਜੇਕਰਿ ਧਰਮਸਾਲ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਿ ਬੈਠਉ ਵਿਚਾਰ ਕਰੈ। ਰਾਤੀਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕੈ, ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਖੇ ਜਾਇ ਬੈਠ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ - ਗੋਬਿੰਦ[੧੭] ਕਾ ਜਸੁ ਸੁਣੈ। ਪ੍ਰਮਾਣ, "*ਪਹਿਲੈ ਪਹਿਰੈ ਫੁਲੜਾ ਫਲੁ ਭੀ ਪਛਾ ਰਾਤਿ ॥ ਜੋ ਜਾਗੰਨਿ ਲਹੰਨਿ ਸੇ ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ ॥*"[੧੮]

ਜੇਕਰ ਸਿਖ ਕਬੀਲਦਾਰ[੧੯] ਹੋਇ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਤੇ ਪਿਛਲਾ ਪਹਿਰ (ਰਾਤਿ ਦੇ) ਸੰਗ ਨ ਕਰੈ। ਵਿਚਲੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਹੈਨਿ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤਿ ਉਠ ਕੇ ਬੀੜੀ ਕਰੈ, ਇਸਨਾਨ ਕਰੇ ਅਥਵਾ ਪੰਜ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਨਾਰੀ ਸਾਥ ਸੰਗ ਕਰੈ ਤਾਂ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਸਾਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਜ਼ਰੂਰ।

---

[੮] ਧਰਮ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 'ਧਰਮਸਾਲ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

[੯] ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ 'ਕਥਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਦੀ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ।

[੧੦] ਸਮੱਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ।

[੧੧] ਹੱਥ।

[੧੨] ਪ੍ਰਸਾਦਾ, ਰੋਟੀ। ਭਾਵ, ਭੋਜਨ।

[੧੩] ਰਸੋਈ, ਭਾਵ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ।

[੧੪] ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕੇ।

[੧੫] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਪੰਨਾ ੧੨੪੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

[੧੬] ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ।

[੧੭] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

[੧੮] ਸਲੋਕ ਫ਼ਰੀਦ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੪, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

[੧੯] ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਾ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ। ਇੱਥੇ ਭਾਵ ਹੈ ਸ਼ਾਦੀ-ਸ਼ੁਦਾ/ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ।

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ[੨੦] ਪੜ੍ਹੈ ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਵੈ ਪੰਜਾਂ ਨਾਲਿ ਨਾਤਾ ਨ ਕਰੈ[੨੧] । ਵਰਤਣ[੨੨] ਭੀ ਨਾ ਕਰੈ - ਪਹਿਲੇ ਮੀਣੇ, ਦੂਜੇ ਰਾਮਰਾਈਏ, ਤੀਜੇ ਕੁੜੀਮਾਰ, ਚਉਥੇ ਭੱਦਣੀ[੨੩], ਪੰਜਵੇਂ ਮਸੰਦ ।[੨੪] ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਨਬੰਧੀ ਹੈਨਿ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹੈਨਿ । ਜੈਸੇ ਦਰਖ਼ਤ ਵਿਚਹੁੰ ਫਲ ਪਤ੍ਰ ਟਾਸ ਨਿਕਸਦੇ[੨੫] ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਕੰਡੇ ਭੀ ਵਿਚਹੁੰ ਹੀ ਨਿਕਸਦੇ ਹੈਨਿ । ਸੋ ਏਹੁ ਕੰਡੇ ਹੈਨਿ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸ਼ਰਾਬ ਨ ਪੀਵੈ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ, "*ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨਾ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥*" [੨੬]

ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਨਾਲਿ ਮੇਲ ਕਰੇ - ਕੱਛ[੨੭], ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੇਸ, ਬਾਣੀ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਵਸ ਲਗਦੇ[੨੮] ਬਿਖਿਆ[੨੯] ਕਾ ਵਣਜ[੩੦] ਭੀ ਨਾ ਕਰੇ ।

---

[੨੦] ਰੋਜ਼, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ।

[੨੧] ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਨਾ ਕਰੇ ।

[੨੨] ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ।

[੨੩] ਭੱਦਣ/ਹਜਾਮਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ।

[੨੪] ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚਲਾ ਲੇਖ 'ਪੰਜ ਮੇਲ' । "*ਮੀਣਾ ਔਰ ਮਸੰਦੀਆ, ਮੋਨਾ ਕੁੜੀ ਜੋ ਮਾਰ । ਹੋਇ ਸਿਖ ਵਰਤਨ ਕਰਹਿ, ਅੰਤ ਕਰੇਗਾ ਖੁਆਰ ।*" ਅਤੇ "*ਕੁੜੀਮਾਰ ਮਸੰਦ ਜੋ, ਮੀਣੇ ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਲਏ ਜੁ ਇਨ ਕੇ ਹਾਥ ਕਾ, ਜਨਮ ਗਵਾਵਹਿ ਬਾਦ ।*" ('ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ') ।

[੨੫] ਨਿਕਲਦੇ, ਭਾਵ 'ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ' ।

[੨੬] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩, ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੫੫੪, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ । ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਪਦਮ' ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਪੁਸਤਕ 'ਰਹਿਤਨਾਮੇ' ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ "ਐਸਾ ਮਦ ਮੂਲ ਨਾ ਪੀਜਈ ਜੇਕਾ ਪਾਰ ਵਸਾਇ" ਦਰਜ ਹੈ । ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ 'ਗੁਰੁਮਤ ਮਾਰਤੰਡ' ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦਾ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, "*ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਕਬੀ ਨ ਪੀਵੇ, ਸਾਖ 'ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ'*। (ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩, ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੫੫੪, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) । ਦੋਵੇਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਹੀ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ ।

[੨੭] ਕੱਛਹਿਰਾ । ਇਹ ਲੱਕ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੋਹਰੀਦਾਰ ਤੇ ਰੇਬਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਂਵੇਂ ਕੱਛਹਿਰੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਨੀਂਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰੁਮਤ ਮਾਰਤੰਡ' ਦੇ ਇੱਕ 'ਫੁਟ ਨੋਟ' ਵਿੱਚ 'ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦੁਰ' ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਲਿੱਖਦੇ ਹਨ, "ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਛਾਂ ਦਸ-ਦਸ ਗਜ਼ ਲੰਮੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋਣ ਵੇਲੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਲ਼ਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ" । ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿੱਖ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਟਰ ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੱਛਹਿਰਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ । ਆਮ ਸਿੱਖ ਇਸ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕਛਹਿਰਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਕ ਮੀਟਰ ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੱਛਹਿਰਾ ਤੇੜ ਢਕਣ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪਹਿਰਾਵਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਕੱਛਹਿਰੇ ਦੇ ਉਪੱਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਬਿਖਿਆ ਨਾ ਪੀਵੈ । ਭਾਵੇਂ ਸਹਜਧਾਰੀ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਭੀ ਨਾ ਵਰਤੇ । ਨਾ ਨਸਵਾਰ[੩੧] ਲੇਵੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਨੇ ਬੈਠੇ, ਹਥ ਪੈਰ ਧੋਇ ਲਏ । ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜਾਏ ਅਦਬ ਨਾਲਿ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਂਵਦਾ[੩੨] ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੈ । ਕਿਸੈ ਆਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਦਾ ਉਠੈ ਨਾਹੀ । 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਆਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਏ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਕਾ ਦਾਤਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਸਮ ਤੁਲ ਜਾਣੈ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ, "*ਆਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ॥*"[੩੩]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇਕੈ ਤੁਰਕਣੀ[੩੪] ਨਾਲ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰੈ, ਤੁਰਕ ਨਾਲਿ ਦੋਸਤੀ ਭੀ ਨਾ ਕਰੈ ਅਤੇ ਵਿਸਾਹੁ ਭੀ ਨਾ ਕਰੈ । ਤੁਰਕ ਦੇ ਹਥਹੁੰ ਪਾਣੀ ਨ ਪੀਵੈ । ਤੁਰਕ ਨਾਲ ਰਲਿ ਨਾ ਸਵੈ । ਤੁਰਕ ਦੀ ਸੁਗੰਦ[੩੫] ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨ ਕਰੈ । ਤੁਰਕ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਿਆਨ-ਚਰਚਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਨ ਹੋਇ । ਇਕ-ਸਫਾ ਬੈਠਿਆਂ ਤੁਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨ ਖਾਏ । ਜੇਹਾ ਨਾਲ ਰਲਿ ਖਾਧਾ, ਤੇਹਾ ਇਕ-ਸਫਾ ਬੈਠੇ । ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਕਰਮ, ਗਊ-ਦੋਖੀ[੩੬] ਜਾਣੇ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨੁ ਹੈ, "*ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰਹੁ ਰਣਿ ਘਾਤਾ ॥*"[੩੭]

ਜਾਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿੰਘ ਕੱਛਹਿਰੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ । ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਉ ਨਾਲ ਹੁਣ ਪਜਾਮਾ, ਪੈਂਟ ਆਦਿ ਦਾ ਰਿਵਾਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਛੋਟਾ ਕੱਛਹਿਰਾ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੇਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਤੇ ਕੱਛਹਿਰੇ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ 'ਤ੍ਰੈ-ਮੁਦ੍ਰਾ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । 'ਤ੍ਰੈ-ਮੁਦ੍ਰਾ' ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੜੇ ਅਤੇ ਕੰਘੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪੰਜ ਕਕਾਰ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

[੨੮] ਵੱਸ ਚਲਦੇ, ਵਾਹ ਲੱਗਦੇ, ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ।

[੨੯] ਤਮਾਕੂ ।

[੩੦] ਵਾਪਾਰ, ਖ਼ਰੀਦੋ-ਫ਼ਰੋਖ਼ਤ ।

[੩੧] ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ, ਜੋ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਸੁੰਘ ਕੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । "*ਸੂਹਾ ਪਹਿਨ ਲਏ ਨਸਵਾਰ । ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਜਮ ਕਰੈ ਖੁਆਰ ।*" (ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ) ।

[੩੨] ਲੰਗਰ ਛੱਕਦਾ ਹੋਇਆ, ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ।

[੩੩] ਜਪੁ, ਪੰਨਾ ੭, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੩੪] ਤੁਰਕ ਦੀ ਇਸਤਰੀ, ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ । ਭਾਂਵੇਂ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਤੁਰਕ' ਇੱਕ ਕੌਮ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਤੁਰਕ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

[੩੫] ਸਹੁੰ, ਕਸਮ, ਸ਼ਪਥ ।

[੩੬] ਗਊ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ, ਭਾਵ ਗਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

[੩੭] ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਪਾਖਿਆਨ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਪੰਨਾ ੧੩੮੭, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇ, ਸੋ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਖੇ ਨਾਹੀ[੩੮] । ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਬੈਠੇ । ਬਿਆਹੁ[੩੯] ਕਰੈ ਆਪਨੇ ਬਰਨ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕੁਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਬਰਤਨ ਕਰੇ[੪੦] । ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਲਗੇ[੪੧], ਸੋ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰੇ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਮੰਨੇ ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੋਇ, ਸੋ ਕੰਨਿਆ ਨ ਮਾਰੇ[੪੨] । ਅਤੇ ਨੜੀਮਾਰ[੪੩], ਕੁੜੀਮਾਰ ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤੇ । ਕੰਨਿਆ ਦੇ ਨਾ ਪੈਸੇ ਖਾਏ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਸਾਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ ਸਾ ਤੇਰੀ, ਏਤੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥*"[੪੪] ਏਹ ਬਚਨ ਪੁਰੋਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ ।[੪੫]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕੰਨਿਆ ਆਪਣੀ, ਨੜੀਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੈਇ ਲਏ । ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਹੁਲ[੪੬] ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ[੪੭] ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਮੰਜੀ ਦਾ । ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ ਪਾਏ ।

---

[੩੮] ਭਾਵ, ਪਰਾਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਾ ਦੇਖੇ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਦੀ-ਭਾਵਨਾ ਨਾ ਰੱਖੇ ।

[੩੯] ਵਿਆਹ, ਸ਼ਾਦੀ ।

[੪੦] ਆਪਣੇ ਵਰਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

[੪੧] ਕਲੰਕ ਲੱਗੇ, ਭਾਵ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇ ।

[੪੨] ਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਨਾ ਕਰੇ ।

[੪੩] ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ । ਹੁੱਕੇ ਦੀ ਨਲਕੀ ਨੂੰ ਨੜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਇਸ ਨਲਕੀ ਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੁੱਕਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨੜੀਮਾਰ ਹੈ ।

[੪੪] ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੩, ਪਟੀ, ਪੰਨਾ ੪੩੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੪੫] ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਖਤਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਲੜਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤ ਹੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, 'ਰਾਮਾਇਣ' ਵਿੱਚ ਰਾਮ, ਲਕਸ਼ਮਣ, ਭਰਤ, ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਰਸਮ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਅਯੋਧਿਆ) ਦੇ ਹੀ ਰਾਜ-ਪੁਰੋਹਿਤ ਵਸ਼ਿਸ਼ਠ ਜੀ ਨੇ ਨਿਭਾਈਆਂ ਸਨ । ਪੁਰਾਤਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਖਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰੋਹਿਤ ਬਾਰਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪੁਰੋਹਿਤ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਦੱਖਣਾ ਆਦਿ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । (ਕਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ) । ਪੁਰੋਹਿਤ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰੋਹਿਤ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਧੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਉ ਨਾਲ ਕਈ ਪੁਰੋਹਿਤ ਆਪਣੇ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਈਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਦੱਖਣਾ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁੱਲ ਅਨੈਤਿਕ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "*ਸਾਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ ਸਾ ਤੇਰੀ, ਏਤੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥*"

[੪੬] ਪਾਦ-ਜਲ; ਉਹ ਪਾਣੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਰ ਧੋਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਜਪੁਜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਥਵਾ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਿਆਵੈ ।[੪੮] ਤਨਖਾਹ ਲੈਣੀ ।[੪੯]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸਾਕ ਸਿਖ ਨਾਲ ਕਰੈ । ਦੇਣ ਲੈਣ[੫੦] ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਾ ਕਰੈ, ਹਾਣੁ ਦੇਖੇ[੫੧], ਹੱਡ ਸੁੱਚਾ[੫੨] ਦੇਖੇ, ਮੱਥਾ ਮਿਲਦਾ ਦੇਖ ਲਏ[੫੩] । "*ਮੂਲੁ ਜਾਣਿ ਗਲਾ ਕਰੇ ਹਾਣਿ ਲਾਏ ਹਾਣੁ ॥*"[੫੪] ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗਰੀਬ ਸਿਖ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਕਰੈ ਗੁਰੂ ਗੰਢ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਛੰਨੀਆਂ ਨਾਈਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਿਰ ਨ ਪਵਾਏ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਜੰਞੂ ਟਿੱਕੇ ਕੀ ਕਾਣ ਨ ਕਰੈ, ਕੇਸਧਾਰੀ ਨੂੰ ਜੰਞੂ ਟਿੱਕਾ ਕੇਸ ਹੈਨਿ, ਸਹਜਧਾਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਹੈ, ਅਗੈ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨੀ[੫੫] । ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਢੰਗ-ਸੁਆਰਥ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬਣੇ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਲੈਣ ਦਾ ਤਾਂ ਜੰਞੂ ਧਰ ਲਏ । ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਉਤਾਰ ਛੋਡੇ ।[੫੬]

---

[੪੭] ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ।

[੪੮] 'ਪਾਹੁਲ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ' ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਪਤਾਸੇ ਘੋਲ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਲ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜਲ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ (ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ; ਉਵੇਂ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਵਿਧੀ-ਵਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

[੪੯] ਤਨਖਾਹ ਉਹ ਧਰਮ-ਦੰਡ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕਿਸੀ ਕੁ-ਰਹਿਤ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਵੀ ਜੇ ਉਸ ਲਈ ਨਿਯਤ ਰਹਿਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਧਰਮ-ਦੰਡ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੈ ।

[੫੦] ਦਹੇਜ, ਵਰੀ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ।

[੫੧] ਭਾਵ, ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਦੇਖੇ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਕਿ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਹਮ-ਉਮਰ ਹਨ ।

[੫੨] ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਚਰਿੱਤਰਵਾਨ ।

[੫੩] ਭਾਵ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵ ਆਦਿ, ਜੋ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ ।

[੫੪] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਪੰਨਾ ੧੪੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੫੫] ਭਾਵ, ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਜੰਞੂ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਇੱਥੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਞੂ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਮਤਿ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੰਞੂ (ਜਨੇਊ ਜਾਂ ਤਗ) ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, "*ਸਲੋਕੁ ਮ ੧ ॥ ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥ ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥ ਚਉਕੜਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ ॥ ਸਿਖਾ ਕੰਨਿ ਚੜਾਈਆ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਥਿਆ ॥ ਓਹੁ ਮੁਆ ਓਹੁ ਝੜਿ ਪਇਆ ਵੇਤਗਾ ਗਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮ ੧ ॥ ਲਖ ਚੋਰੀਆ ਲਖ ਜਾਰੀਆ ਲਖ ਕੂੜੀਆ ਲਖ ਗਾਲਿ ॥ ਲਖ ਠਗੀਆ ਪਹਿਨਾਮੀਆ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ*

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ, ਸਿਖ ਦੀ ਟਹਲ, ਸੇਵਾ ਅਰਥ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਅਟਕਾਇ ਨਾਹੀ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰਸਨਾ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ ।

ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਟਹਿਲ ਕਰਣੀ । ਦੂਣਾ ਨਫ਼ਾ । ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਕੈ, ਗੁਰੂ ਸਰਨਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਦੂਣਾ ਮਰਾਤਬਾ ।[੫੭]

ਜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਰਥ-ਸੰਕਟ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੀਂ[੫੮] ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਪਾਏ । ਧਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕਰੇ । ਸਿਖਾਂ ਪਾਸਹੁੰ ਹੱਥ ਜੁੜਾਏ। ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸੇਵਾ-ਟਹਲ ਕਰੈ । ਵਾਹਗੁਰੂ ਆਸਾਨ ਕਰੈ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ, "*ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰਸਿਖ ਮੁਖਿ ਪਾਇ ॥*"[੫੯] ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ?

ਜੀਅ ਨਾਲਿ ॥ ਤਗੁ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤੀਐ ਬਾਮ੍ਹਣੁ ਵਟੇ ਆਇ ॥ ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨ੍ਹਿ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਪਾਇ ॥ ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਟੀਐ ਭੀ ਫਿਰਿ ਪਾਈਐ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਈ ਜੇ ਤਗਿ ਹੋਵੈ ਜੋਰੁ ॥ ੨ ॥ ਮ ੧ ॥ ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ ਪਤਿ ਊਪਜੈ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੂਤੁ ॥ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਪਾਈਐ ਤਗੁ ਨ ਤੂਟਸਿ ਪੂਤ ॥ ੩ ॥ ਮ ੧ ॥ ਤਗੁ ਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤਗੁ ਨ ਨਾਰੀ ॥ ਭਲਕੇ ਥੁਕ ਪਵੈ ਨਿਤ ਦਾੜੀ ॥ ਤਗੁ ਨ ਪੈਰੀ ਤਗੁ ਨ ਹਥੀ ॥ ਤਗੁ ਨ ਜਿਹਵਾ ਤਗੁ ਨ ਅਖੀ ॥ ਵੇਤਗਾ ਆਪੇ ਵਤੈ ॥ ਵਟਿ ਧਾਗੇ ਅਵਰਾ ਘਤੈ ॥ ਲੈ ਭਾੜਿ ਕਰੇ ਵੀਆਹੁ ॥ ਕਢਿ ਕਾਗਲੁ ਦਸੇ ਰਾਹੁ ॥ ਸੁਣਿ ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ ਮਨਿ ਅੰਧਾ ਨਾਉ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪ ॥" (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੭੧, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ।

[੫੬] ਪਿੱਛਲੀਆਂ ਤੁੱਕਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਲਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, "*ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਜੰਞੂ ਟਿੱਕੇ ਕੀ ਕਾਣ ਨ ਕਰੈ*" । ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਕਾਰਣ ਕੁੱਝ ਦੇਰ ਲਈ ਜੰਞੂ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜੰਞੂ ਤੇ ਟਿੱਕੇ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਏਗਾ । '*ਛੰਗ-ਸੁਆਰਥ*' ਲਈ ਜੰਞੂ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜੰਞੂ ਅਤੇ ਟਿੱਕਾ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

[੫੭] ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਨਫ਼ਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਨਾ ਉਹ ਕੋਈ ਦੂਣਾ ਨਫ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੂਣਾ ਨਫ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਂਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੀ ਵੀ ਜਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੰਘ ਸੱਜਿਆ ਹੋਏ ।

[੫੮] ਰਾਤ ਦੇ ਪਿੱਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ।

[੫੯] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ, ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੧੬੪, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੈ । ਸੁਥਾਨ[੬੦] ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਸਫਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਬੀਜੇ । ਸਾਖ, "*ਕਲਰਿ ਖੇਤੀ ਬੀਜੀਐ, ਕਿਉ ਲਾਹਾ ਪਾਵੈ ॥*"[੬੧] ਸਾਖ, "*ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਦਿਤੈ ਨਾਨਕਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮੁ ॥*"[੬੨] "*ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ਸੋ ਖਤ੍ਰੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ ॥*"[੬੩]

ਖਤ੍ਰੀ[੬੪] ਕਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ । ਸੋ ਸੁਣੋ: ਖਤੇ ਪਾਪਾਂ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਜੋ ਵੈਰੀ ਹੋਇ, ਸੋ 'ਖਤਰੀ' ਹੈ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਸੋ ਅਰਥੀ[੬੫] । ਸੋ ਭੀ ਅਰਥੀ ਧਾਨੁ ਕੁਧਾਨੁ ਕਉ ਦੇਖੈ ।[੬੬] ਜੈਸਾ ਧਾਨੁ ਖਾਈਏ, ਤੈਸੀ ਬੁਧਿ ਹੋਇਗੀ । ਸਾਖ, "*ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ ॥ ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨਿ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ ॥*"[੬੭]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾ ਕਰੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸੁ ਨਾ ਲਏ - ਤੁਰਕ[੬੮] ੧ । ਜੋਗੀ[੬੯] ੨ । ਪੱਗ-ਲੱਥਾ[੭੦] ੩ । ਸਿਰ-ਖੁੱਥਾ[੭੧] ੪ । ਲਿਟੀਆ[੭੨] ੫ । ਧੂੜੀਆ[੭੩] ੬ । ਟੁਪੀਆ[੭੪] ੭ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ[੭੫] ੮ । ਏਹੁ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਦਸਣਗੇ, ਅਗਲੇ ਦਾ ਖੋਹਣਗੇ ।

---

[੬੦] ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ।

[੬੧] ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੪੧੯, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੬੨] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩, ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੯੪੯, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ । ਪੂਰਾ ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ, "*ਸਲੋਕ ਮ ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਦਿਤੈ ਨਾਨਕਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮੁ ॥ ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਤਾ ਕਾ ਭੂਖਾ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥*" ਪੰਨਾ ੧੪੧੩ ਉੱਤੇ ਇਹ ਚਾਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਲੋਕ ਮਾਮੂਲੀ ਪਾਠ ਭੇਦ ਨਾਲ, ਪਰ ਦੋ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "*ਅਭਿਆਗਤ ਏਹ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨ ਮਹਿ ਭਰਮੁ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਦਿਤੇ ਨਾਨਕਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮ ॥੧॥ ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨ ਪਰਮ ਪਦੁ ਤਾ ਕਾ ਭੀਖਕੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥*" ।

[੬੩] ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੧੧, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੬੪] ਉੱਚੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ, "*ਖਤ੍ਰੀ ਸੋ ਜੁ ਕਰਮਾ ਕਾ ਸੂਰੁ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੈ ਸਰੀਰੁ ॥ ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ਸੋ ਖਤ੍ਰੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਜੇ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਅਪਣਾ ਕੀਤਾ ਆਪੇ ਪਾਵੈ ॥ ੧੭ ॥*" (ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੧੧, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ।

[੬੫] ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਲੋੜਵੰਦ ।

[੬੬] ਭਾਵ, ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਧਨ ਆਦਿ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਮਦਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਪ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ । ਦਾਨ/ਮਦਦ ਵਜੋਂ ਮਿਲਿਆ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਮੌਤ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

[੬੭] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੭੧, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੬੮] ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਤੁਰਕ' ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬੀ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਭਾਵ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਰੱਖੇ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ 'ਪੁਜਾਰੀ'[੭੬] ਹੋਵੈ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਅੰਸੁ ਨ ਖਾਵੈ ਅਰੁ ਨਾ ਚੁਰਾਵੈ । ਇਨ ਕੇ ਖਾਏ ਤੇ ਬੁਧਿ ਨਸ਼ਟ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਮਾਨੀ[੭੭] ਕਸਬੀ[੭੮] ਆਦਿ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੈ । ਕਾਮੀ, ਕ੍ਰੋਧੀ, ਨਿੰਦਕ, ਅਹੰਕਾਰੀ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੈ । ਸਾਖ

---

[੬੯] ਗੁਰੂ-ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਪੰਥੀ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਰਹੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ । ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੋਰਖਪੰਥੀ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਮਤਭੇਦ ਹਨ । ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਯੋਗ-ਮਤਿ ਦੇ ਕਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ।

[੭੦] ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ ।

[੭੧] ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੈਨ ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਨੂੰ 'ਸਿਰ-ਖੁੱਥੇ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੪੯-੧੫੦ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜੈਨ-ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, "*ਸਲੋਕੁ ਮ. ੧ ॥ ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇ ਪੀਅਹਿ ਮਲਵਾਣੀ ਜੂਠਾ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਾਹੀ ॥ ਫੋਲਿ ਫਦੀਹਤਿ ਮੁਹਿ ਲੈਨਿ ਭੜਾਸਾ ਪਾਣੀ ਦੇਖਿ ਸਗਾਹੀ ॥ ਭੇਡਾ ਵਾਗੀ ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇਨਿ ਭਰੀਅਨਿ ਹਥ ਸੁਆਹੀ ॥ ਮਾਊ ਪੀਊ ਕਿਰਤੁ ਗਵਾਇਨਿ ਟਬਰ ਰੋਵਨਿ ਧਾਹੀ ॥ ਓਨਾ ਪਿੰਡੁ ਨ ਪਤਲਿ ਕਿਰਿਆ ਨ ਦੀਵਾ ਮੁਏ ਕਿਥਾਊ ਪਾਹੀ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਦੇਨਿ ਨ ਢੋਈ ਬ੍ਰਹਮਣ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹੀ ॥ ਸਦਾ ਕੁਚੀਲ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਥੈ ਟਿਕੇ ਨਾਹੀ ॥ ਝੁੰਡੀ ਪਾਇ ਬਹਨਿ ਨਿਤਿ ਮਰਣੈ ਦੜਿ ਦੀਬਾਣਿ ਨ ਜਾਹੀ ॥ ਲਕੀ ਕਾਸੇ ਹਥੀ ਫੁੰਮਣ ਅਗੋ ਪਿਛੀ ਜਾਹੀ ॥ ਨਾ ਓਇ ਜੋਗੀ ਨਾ ਓਇ ਜੰਗਮ ਨਾ ਓਇ ਕਾਜੀ ਮੁੰਲਾ ॥ ਦਯਿ ਵਿਗੋਏ ਫਿਰਹਿ ਵਿਗੁਤੇ ਫਿਟਾ ਵਤੈ ਗਲਾ ॥ ਜੀਆ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਖੈ ॥ ਦਾਨਹੁ ਤੈ ਇਸਨਾਨਹੁ ਵੰਜੇ ਭਸੁ ਪਈ ਸਿਰਿ ਖੁਥੈ ॥ ਪਾਣੀ ਵਿਚਹੁ ਰਤਨ ਉਪੰਨੇ ਮੇਰੁ ਕੀਆ ਮਾਧਾਣੀ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ ਪੁਰਬੀ ਲਗੈ ਬਾਣੀ ॥ ਨਾਇ ਨਿਵਾਜਾ ਨਾਤੈ ਪੂਜਾ ਨਾਵਨਿ ਸਦਾ ਸੁਜਾਣੀ॥ ਮੁਇਆ ਜੀਵਦਿਆ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਜਾਂ ਸਿਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਿਰਖੁਥੇ ਸੈਤਾਨੀ ਏਨਾ ਗਲ ਨ ਭਾਣੀ ॥ ਵੁਠੈ ਹੋਇਐ ਹੋਇ ਬਿਲਾਵਲੁ ਜੀਆ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਵੁਠੈ ਅੰਨੁ ਕਮਾਦੁ ਕਪਾਹਾ ਸਭਸੈ ਪੜਦਾ ਹੋਵੈ ॥ ਵੁਠੈ ਘਾਹੁ ਚਰਹਿ ਨਿਤਿ ਸੁਰਹੀ ਸਾ ਧਨ ਦਹੀ ਵਿਲੋਵੈ ॥ ਤਿਤੁ ਘਿਇ ਹੋਮ ਜਗ ਸਦ ਪੂਜਾ ਪਇਐ ਕਾਰਜੁ ਸੋਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦੁ ਨਦੀ ਸਭਿ ਸਿਖੀ ਨਾਤੈ ਜਿਤੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇ ਸਿਰਖੁਥੇ ਨਾਵਨਿ ਨਾਹੀ ਤਾ ਸਤ ਚਟੇ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ॥ ੧ ॥*" ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਸਿਰਖੂਥੇ' ਲਫ਼ਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, "*ਬਾਰਹ ਮਹਿ ਰਾਵਲ ਖਪਿ ਜਾਵਹਿ ਚਹੁ ਛਿਅ ਮਹਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਜੋਗੀ ਕਾਪੜੀਆ ਸਿਰਖੂਥੇ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਗਲਿ ਫਾਸੀ ॥*" (ਪੰਨਾ ੧੩੩੨, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)।

[੭੨] ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜਟਾਧਾਰੀ ।

[੭੩] ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਧੂੜ ਤੇ ਭਸਮ ਆਦਿ ਮਲਣ ਵਾਲਾ ।

[੭੪] ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਟੋਪੀ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । "*ਟੋਪੀ ਦੇਖਿ ਨਿਵਾਵਹਿ ਸੀਸ । ਸੋ ਸਿਖ ਨਰਕੀ ਬਿਸਵੈ ਬੀਸ ।*" ('ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ') । ਸਿੱਖ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਟੋਪੀ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, "*ਹੋਇ ਸਿਖ ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਧਰੈ । ਸਾਤ ਜਨਮ ਕੁਸ਼ਟੀ ਹੋਇ ਮਰੈ ।*" ('ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ') ।

[੭੫] ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ । ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਾਹਮਣ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ । "*ਛੇ ਦਰਸਨ ਕੀ ਜੋ ਮਤ ਧਾਰੈ । ਕੁਲ ਸੰਬੂਹ ਲੈ ਨਰਕ ਸਿਧਾਰੈ ।*" ('ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ') ।

[੭੬] ਗ੍ਰੰਥੀ ।

[੭੭] ਅਭਿਮਾਨੀ, ਹੰਕਾਰੀ ।

[੭੮] ਐਬੀ, ਵਿਕਾਰੀ ।

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਅਵਖਧ ਸਭੇ ਕੀਤਿਅਨੁ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਦਾਰੂ ਨਾਹਿ ॥*"[੭੯] ਹੋਰ ਸਾਖ, "*ਮਨ ਮੇਰੇ ਭੂਲੇ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅੰਤਿ ਨਿਬੇਰਾ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਪਹਿ ਲੀਜੈ ॥*"[੮੦] ਦਾਨ ਕੀ ਅੰਸੁ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋਗ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਆਪ ਕਉ 'ਭਾਈ', 'ਮਹੰਤ' ਨਾ ਅਖਾਏ । ਸਾਖ, "*ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥*"[੮੧] ਕਪਟੀ ਨਾ ਹੋਵੈ । ਇਸ ਮਾਨ-ਵਡਿਆਈ ਨੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੋਵੈ, ਅਥਵਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਦੀ ਅੰਸੁ[੮੨] ਸੁਥਾਨ ਲਾਏ[੮੩] । ਬਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਗਾਏ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਵਢੀਅਹਿ ਹਥ ਦਲਾਲ ਕੇ ਮੁਸਫੀ ਏਹ ਕਰੇਇ ॥*"[੮੪]

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਜਿਥੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਰਲਿ ਬੈਠਣ, ਉਥੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਨ । ਸਾਖ, "*ਜਹ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਹੋਵਹਿ ਇਕਤ੍ਰ ॥ ਤਹ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਹਿ ਨਾਦ ਕਵਿਤ ॥*" [੮੫]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕੇਸਧਾਰੀ ਅਥਵਾ ਸਹਜਧਾਰੀ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਛਡ ਕੇ, ਹੋਰ ਭਾਵੈਂ ਕੇਹਾ ਹੋਇ, ਗੁਰੂ ਨਾ ਧਾਰੈ । ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹੇ ਕਹਾਏ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਭੂਲੈ ਨਾਹੀਂ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ, "*ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥*"[੮੬]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਲਪਾਏ ਨਾਹੀਂ । ਸਿਖ ਦੀ ਮਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲਹੁੰ ਡਾਢੀ ਹੈ । ਸਾਖ, "*ਮੇਰੀ ਬਾਂਧੀ ਭਗਤੁ ਛਡਾਵੈ ਬਾਂਧੈ ਭਗਤੁ ਨ ਛੂਟੈ ਮੋਹਿ ॥ ਏਕ ਸਮੈ ਮੋ ਕਉ ਗਹਿ ਬਾਂਧੈ ਤਉ ਫੁਨਿ ਮੋ ਪੈ ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਇ ॥*"[੮੭]

---

[੭੯] ਸਲੋਕ, ਮਹਲਾ ੫, ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੩੧੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੦] ਸੋਰਠਿ, ਕਬੀਰ, ਪੰਨਾ ੬੫੬, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੧] ਗਉੜੀ, ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੭੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੨] ਹਿਸਾ, ਭਾਗ, ਇੱਥੇ ਅਰਥ ਹੈ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਧਰਮ-ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਕੱਢਿਆ ਹਿੱਸਾ ।

[੮੩] ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਖ਼ਰਚੇ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਧਨ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ । ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ-ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਂਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ, ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਦੁਰ-ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹੀ ਸਮਝੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਧਨ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਹੋਏ ।

[੮੪] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੭੨, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੫] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੬] ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ, ਮਾਂਝ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੮੭] ਸਾਰੰਗ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੨੫੨-੫੩, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਪਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਗਾ[੮੮], ਤਾਂ ਐਸਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖੇ, ਜੋ ਸਦਾ ਦਿਆਲ ਕਿਰਪਾਲ ਦਇਆ ਸੰਜੁਗਤ ਹੋਇ। ਕ੍ਰਿਪਨ[੮੯] ਨਾ ਹੋਇ। ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜਾਏ[੯੦]।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸਿਰੀ ਸਾਹਿਬ[੯੧] ਦਾ ਅਦਬ ਕਰੇ, ਪੂਜਾ ਕਰੈ[੯੨]। ਆਪਿ ਸਾਹਿਬ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕਰਦ[੯੩] ਭੇਟ ਕੀਏ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨ ਛਕੇ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪੁਰਬ, ਜੋਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਅਰਥ[੯੪]। ਸੋ ਮਾਨੀ[੯੫] ਹੋਇਕੇ ਮੂੰਹੋ ਨ ਆਖੇ। ਹੌਲਾ ਹੋਛਾ ਨਾ ਹੋਇ।[੯੬] ਸਾਖ, "*ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਪੁੰਨਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਈਐ ॥*"[੯੭]

---

[੮੮] ਭਾਵ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

[੮੯] ਕੰਜੂਸ। ਲਫ਼ਜ਼ 'ਕਿਰਪਨ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, "*ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਮੋਹਿ ਵਸਿ ਕੀਆ ਕਿਰਪਨ ਲੋਭਿ ਪਿਆਰੁ ॥*" (ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੦), "ਗੋਬਿਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਮ ॥ ਜਿਉ ਕਿਰਪਨ ਕੇ ਨਿਰਾਰਥ ਦਾਮ ॥" (ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੬੯), "*ਰੋਵਹਿ ਕਿਰਪਨ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥*" (ਸਲੋਕੁ ਮਹਲਾ ੧, ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੯੫੪), "*ਕਿਰਪਨ ਕਉ ਅਤਿ ਧਨ ਪਿਆਰੁ ॥*" (ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)।

[੯੦] ਭਾਵ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਧਨ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਖ਼ਰਚ ਕਰੇ, ਕੇਵਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜਾਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੁਕਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੰਡੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, "*ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥*" (ਸਲੋਕੁ ਮ० ੧, ਪੰਨਾ ੧੨੪੫, ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)। ਇਹ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ 'ਸਮਾਜਵਾਦ' ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਸਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੰਡ ਕੇ ਛੱਕਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ 'ਦਸਵੰਧ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਦਸਵੰਧ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਸਵੰਧ ਅਜੋਕੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਦੁਰ-ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੀ ਹੈ। ਦਸਵੰਧ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਧਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਖ਼ਰਚਿਆ ਜਾਏ।

[੯੧] ਕਿਰਪਾਨ, ਤਲਵਾਰ।

[੯੨] ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਲਈ।

[੯੩] ਕਾਰਦ, ਕਿਰਪਾਨ।

[੯੪] ਗੁਰੂ ਨਮਿੱਤ, ਗੁਰੂ ਲਈ।

[੯੫] ਅਭਿਮਾਨੀ, ਹੰਕਾਰੀ।

[੯੬] ਭਾਵ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਜਗਿਆਸੀ[੯੮] ਹੋਇ । ਸੋ ਨਿਰਵੈਰ, ਨਿਹਕਾਮ[੯੯], ਨਿਰਮਾਨ[੧੦੦], ਨਿਰਲੋਭ, ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਰਹਿਤ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਹੇਤ[੧੦੧] ਨਾ ਕਰੇ । ਗੁੱਸਾ ਮੂਲ ਨ ਕਰੈ । ਪ੍ਰਮਾਣ, "*ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ ਲੋਭੁ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆਂ ਅਗਿ ॥ ਪਵਹਿ ਦਝਹਿ ਨਾਨਕਾ ਤਰੀਐ ਕਰਮੀ ਲਗਿ ॥*"[੧੦੨]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸਹਜਧਾਰੀ, ਭੱਦਣ[੧੦੩] ਨਾ ਕਰਾਏ । ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਸਬੰਧੀ ਚਲਿ ਜਾਏ[੧੦੪], ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਾਏ । ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਜਾਏ । ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਏ, ਸੋਗ ਭੰਨਿ ਆਵਣਾ[੧੦੫], ਕ੍ਰਿਆ-ਕਰਮ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ । ਹਰਿ ਸਰ ਫੁਲ ਪਾਏ[੧੦੬] । ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਂਦੇ ਰਹਿਣ । ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ ਭੋਗ ਪਵਾਏ । ਦਿਨਾਂ ਦਸਾਂ ਯਾਰਾਂ ਵਿਖੇ, ੧੬ ਤਥਾ ੧੭ ਦਿਨਾਂ ਵਿਖੇ ਪਾਠ ਕਰਾਏ । ਹੋਰ ਜਗਤ-ਚਾਲ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਾਏ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਪਿਛੇ ਜੋੜ-ਪੁਰਬ ਕਰੇ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਧੁਆਏ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਵਾਏ ।

ਕਰ ਰਿਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਭਾਵ ਰੱਖੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਹੋਛੀ ਹਰਕਤ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਵੇਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, "*ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥*" (ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੧੪੨੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) । ਕੁੰਚਰ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਬ ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਮਿੱਟੀ ਖੇਹ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇੱਥੋਂ ਹੀ 'ਕੁੰਚਰ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਬਣੀ ਹੈ । ਦਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਵਾਲਾ ਵੀ 'ਕੁੰਚਰ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ 'ਕੁੰਚਰ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ।

[੯੭] ਵਾਰ ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੪੬੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੯੮] ਜਿਗਿਆਸੂ, ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ।

[੯੯] ਕਾਮਨਾ-ਰਹਿਤ, ਇੱਛਾ-ਰਹਿਤ ।

[੧੦੦] ਨਿਮਰ, ਹੰਕਾਰ-ਰਹਿਤ ।

[੧੦੧] ਮੋਹ, ਪਿਆਰ ।

[੧੦੨] ਸਲੋਕ, ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਪੰਨਾ ੧੪੭, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੧੦੩] ਮੁੰਡਨ ।

[੧੦੪] ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਏ, ਮਰ ਜਾਏ ।

[੧੦੫] ਸੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਭਾਵ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

[੧੦੬] ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਹਰਿਸਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਰਚਿਤ 'ਸਦੁ' ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, "*ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ ਕਿਰਿਆ ਦੀਵਾ ਫੁਲ ਹਰਿ ਸਰਿ ਪਾਵਏ ॥*" (ਪੰਨਾ ੯੨੩, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) । ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ ਅੱਧ-ਜਲੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ 'ਫੁੱਲ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਫੁੱਲ ਕਿਸੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਆਦਿ, ਵਿੱਚ ਵਹਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਤਾਲਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਵਹਿੰਦੇ ਸਤਿਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਹਰਿਦੁਆਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਖੇ ਹੋਇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪਿਛੈ ਸਰਾਧ ਖਿਆਹ ਕਰੈ ।[੧੦੭] ਸੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸਿਖ ਹੋਇ ਤਾਂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਪੂਜੈ, ਦਾਨ ਅਧਿਕਾਰੀ[੧੦੮] ਨੂੰ ਦੇਵੈ । ਸਿਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪਰਸਾਦੀ[੧੦੯] ਧਰਮਸਾਲਾ ਅਥਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੇਵੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਕਿਰਤ ਦੇ ਨਫ਼ੇ ਵਿਚਹੁੰ ਦਸਵੰਧ[੧੧੦] ਗੁਰੂ ਕਾ ਦੇਵੈ । ਗੁਰੂ ਕੇ ਅਰਥ ਲਗਾਏ । ਪਰਸਾਦਿ ਛਕਾਏ[੧੧੧] । ਹਜ਼ੂਰ ਸਿਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਜੀ[੧੧੨] ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ 'ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮੇਰੇ ਬੇਟੀ ਕਾ ਸੁਆਰਥ ਹੈ ਜੀ[੧੧੩] । ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਸੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ।'

ਬਚਨੁ ਹੋਆ, 'ਸਾਕ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹਈ ?' 'ਜੀ, ਸਿਖ ਨਾਲ ।' ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਆ, 'ਧਰਮਚੰਦ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ, ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਖ ਦਾ ਕਾਰਜ ਉਜਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ।' ਤਾਂ ਧਰਮਚੰਦ ਵੀ ਆਪ ਬੈਠ ਕੇ ਜੋ ਲਗਾ ਸੋ ਸਿਰਕਾਰੋਂ[੧੧੪] ਲਾਇਕੈ ਕਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਸਿਖ ਆਪਣਾ ਪਰਸਾਦੀ ਦਾ ਲੋਭ ਭੀ ਨਾ ਕੀਤਾ[੧੧੫] । ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕੀ ਅੰਸੁ[੧੧੬] ਤੇ ਡਰਿਆ ।[੧੧੭]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਜੂਠਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਦੇਵੈ ।

---

[੧੦੭] ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼੍ਰਾਧ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, "*ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਊ ਮੂਏਂ ਸਿਰਾਧ ਕਰਾਹੀ ॥ ਪਿਤਰ ਭੀ ਬਪੁਰੇ ਕਹੁ ਕਿਉ ਪਾਵਹਿ ਕਊਆ ਕੂਕਰ ਖਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਮੋ ਕਉ ਕੁਸਲੁ ਬਤਾਵਹੁ ਕੋਈ ॥ ਕੁਸਲੁ ਕੁਸਲੁ ਕਰਤੇ ਜਗੁ ਬਿਨਸੈ ਕੁਸਲੁ ਭੀ ਕੈਸੇ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਟੀ ਕੇ ਕਰਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜੀਉ ਦੇਹੀ ॥ ਐਸੇ ਪਿਤਰ ਤੁਮਾਰੇ ਕਹੀਅਹਿ ਆਪਨ ਕਹਿਆ ਨ ਲੇਹੀ ॥ ੨ ॥*" (ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੩੩੨, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ।

[੧੦੮] ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ।

[੧੦੯] ਪਰਸ਼ਾਦਾ, ਰੋਟੀ, ਭੋਜਨ ।

[੧੧੦] ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦਸਵੰਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

[੧੧੧] ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਏ, ਭੋਜਨ ਕਰਾਏ ।

[੧੧੨] ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ।

[੧੧੩] ਭਾਵ, ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ/ਵਿਆਹ ਹੈ ।

[੧੧੪] ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਨ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ।

[੧੧੫] ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਧਨ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ । ਆਪਣੀ ਹੋਰ ਨਿਜੀ ਲੋੜ, ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਭੋਜਨ ਲਈ ਵੀ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

[੧੧੬] ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਨ/ਦੌਲਤ ।

[੧੧੭] ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈਣ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸਹਜਧਾਰੀ ਰੋਮ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਉਤਰਾਵੈ । ਚਿਹਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਬਤ ਰਖੇ । ਦੀਦਾਰ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਹੈ ।[੧੧੮]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਬੱਬ ਸਿਖ ਨਾਲ ਉਚਾ ਨੀਵਾਂ ਬੋਲੇ, ਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾਇ ਲਏ । ਰਾਤਿ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਏ ।[੧੧੯]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੰਨਤ ਰਖੇ ਨਾਹੀ[੧੨੦], ਹੋਂਦੇ ਬਲ[੧੨੧] ਦੇ ਛੋਡੇ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ, ਸਿਖ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ, ਦਗ਼ਾ ਬਖ਼ੀਲੀ ਨਾ ਕਰੇ । ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਲਗੀ ਦੇਖ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ, ਪਰਵਾਰ ਸੁਖ ਦੇਖ ਕੇ, ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਇ । ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰੇ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਅਹਿਰਖਵਾਦੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥*"[੧੨੨] ਹੋਰ ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ, "*ਨਿੰਦਕ ਕੀ ਗਤਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥*"[੧੨੩]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪੜਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨ ਉਘਾੜੈ, ਘਾਤੀ ਨ ਹੋਇ ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਜਨਮੈ, ਤਾਂ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਇ ਕਰਿ ਪਾਹੁਲ ਪਾਏ ।[੧੨੪] ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਰਕੇ ਦੀਦਾਰ ਲਏ। ਜੇਕਰ ਕੇਸਧਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੋਇ, ਜਨਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਖੇ ।[੧੨੫] ਨਾਉਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਲੈਕਰਿ ਰਖਾਏ । ਰੀਤਾਂ ਕਰੈ[੧੨੬], ਦਹੀਂ ਪਾਇ ਨ੍ਹਵਾਲੇ ।

---

[੧੧੮] ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚਲਾ ਲੇਖ 'ਸਹਿਜਧਾਰੀ' ।

[੧੧੯] ਭਾਵ, 'ਕੱਲ੍ਹ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ' ਅਜਿਹਾ ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਰੀ ਨਾ ਕਰੇ ।

[੧੨੦] "*ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁੱਖ ਮੰਨਤ ਚੁਰਾਵੈ । ਐਸਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਨਹਿ ਭਾਵੈ ।*" ਅਤੇ "*ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੁਖ ਮੰਨਤ ਕਰ, ਜੋ ਸਿਖ ਚਿਤ ਭ੍ਰਮਾਇ । ਸੋ ਸਾਕਤ ਪਾਪੀ ਸਦਾ, ਬਿਕਟ ਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਇ ।*" ('ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ') ।

[੧੨੧] ਭਾਵ, ਮੰਨਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ।

[੧੨੨] ਆਸਾ, ਕਬੀਰ, ਪੰਨਾ ੪੭੯, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੧੨੩] ਭੈਰਉ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੧੨੪] ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਰੀਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: - ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਸਰਬਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਿਰਪਾਨ ਫੇਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚਲੇ ਜਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ 'ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਬੂੰਦਾਂ ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਟਪਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ 'ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛੱਕਣਾ ਪਏਗਾ) ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੱਥੋ-ਪਾਈ, ਲੜਾਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲਿ ਨਾ ਕਰੈ । ਆਪਣਿਆਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਅਬਰੋਇ[੧੨੭] ਵਲ ਦੇਖੇ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਚੰਗੀ ਚੋਖੀ ਵਸਤੁ ਇਕੱਲਾ ਨਾ ਖਾਏ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕਰਿ ਖਾਏ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪੋਥੀ ਲਿਖ, ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੇਚੇ ਨਾਹੀਂ । ਭੇਟ-ਮੋਖ । ਵੇਚੀ ਵਸਤੁ ਨਾਲ ਸਾਕ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਧ੍ਰਿਗੁ ਤਿਨਾ ਕਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਵੇਚਹਿ ਨਾਉ ॥ ਖੇਤੀ ਜਿਨ ਕੀ ਉਜੜੈ ਖਲਵਾੜੇ ਕਿਆ ਥਾਉ ॥*"[੧੨੮]

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹੈ । ਪਰਾਇਆ ਧਰਮ ਨਾ ਕਰੈ । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, "*ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਅਉਰ ਨ ਜਾਣਹੁ ਕੋਈ ॥*"

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਢਿੱਲ ਨ ਕਰੈ[੧੨੯] । ਜੇਕਰ ਆਪਣੀ ਵਾਸੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਢੰਗ ਸੁਆਰਥੁ ਪਵੈ ਪਰਨੇ ਤਥਾ ਮਰਨੇ ਦਾ, ਤਾਂ ਤੰਬੋਲ ਪਗੜੀ ਪਹਿਲੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਲੋਂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕਰਿ ਦੇਵਨਾ ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪੋਥੀ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਕੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟ ਲਏ[੧੩੦] । ਸਾਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ, "*ਹਰਿਜਸੁ ਲਿਖਹਿ ਬੇਅੰਤ ਸੋਹਹਿ ਸੇ ਹਥਾ ॥*"[੧੩੧]

(ਚਲਦਾ)

---

[੧੨੫] ਕੇਸਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਕੇਸਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਪਤਿਤ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਜਧਾਰੀ ਜੇ ਇਹ ਇੱਛਾ ਕਰੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਬੱਚਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੇਸ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਰੱਖੇ, ਭਾਵ ਮੁੰਡਨ ਨਾ ਕਰਵਾਏ ।

[੧੨੬] ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰੀਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹਨ ।

[੧੨੭] ਆਬਰੂ, ਇੱਜ਼ਤ ।

[੧੨੮] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੨੪੫, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

[੧੨੯] "*ਦੇਹਿ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ ॥*" (ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਪੰਨਾ ੯੯, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ।

[੧੩੦] ਭਾਵ, ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਦਏ, ਤਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰੇ । ਆਪ ਕੁੱਝ ਨਾ ਮੰਗੇ ।

[੧੩੧] ਪਉੜੀ ੧੪, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੦੯, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।